

Sankta Apollonias dag

Den 9. februar markeres Sankta Apollinas dag, til minne om Apollonia, tannlegenes skytshelgen, som led martyrdøden i Alexandria i år 249.

Apollonia ble helgenkåret allerede 50 år senere, og de eldste kjente martyrologiene som nevner Apollonia er fra 700- og 800-tallet. Her blir 9. februar oppgitt som hennes døds- og minnedag, skriver tannlege og kunsthistoriker Astrid Fredlund, i sin bok *Sankta Apollonia – helgen og nødhjelper – omkring nordiske middelalderbilder*, fra 1997.

Sankta Apollonia fra Aure kirke på Nord-Møre.

Martyriet og legendene

For å komme til kvinnen Apollonias samtid i Alexandria, må vi ytterligere 1300 år tilbake, altså til år 249 e.Kr. Det er med andre ord 1760 år siden neste år, at hun ble et politisk dødsoffer, det vil si en kristen martyr, i romerrikets utkant.

Historien om Apollonias martyrium ble tidlig nedskrevet av palestineren Eusebius, som levde fra midten av det 3. århundre og kalles kirkehistoriens far. Han forteller blant annet om kristenforfølgelser i Alexandria rundt år 250, og beretningen om Apollonias død er trolig nedskrevet cirka 50 år etter tildragelsen, på grunnlag av et brev fra biskop Dionysios av Alexandria til biskop Fabius av Antiokia. Dionysios var biskop i Alexandria i 249, så hans beskrivelse av udåden kan være en øyenvitneskildring:

«Men de grep også den gamle og meget aktede jomfru Apollonia, slo henne på kinnbena og slo ut hennes tenner. Deretter reiste de et bål utenfor byen og truet med å brenne henne levende, om hun ikke med dem uttalte de gudløse ordene. Da det et øyeblikk så ut til at hun ville avsverge troen, ble hun sluppet løs. Hun sprang da inn i flammene og døde ved å brennes levende.»

Det at Apollonia selv sprang inn i flammene var imidlertid en problematisk punkt i beretningen. Det fører tankene til selvmord, som hverken er forbilledlig eller hellig. I et av sine skrifter gjør derfor kirkefaderen Augustin (354–430) en tilføyelse for å legitimere hennes status som helgen.

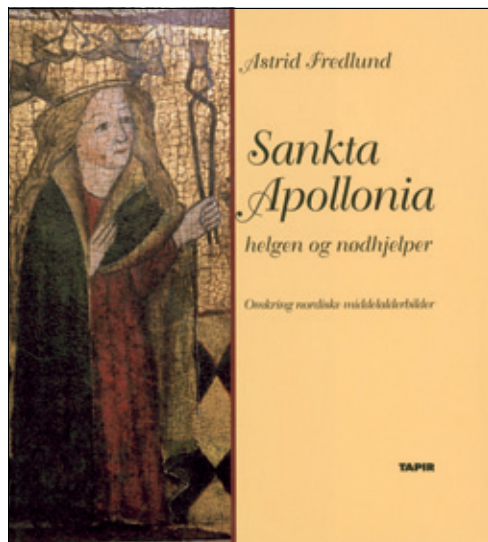

Denne treskulpturen av Sankta Apollonia er bayersk barokk fra 1700-tallet. Bildet er hentet fra Die Zahlheilkunde in Kunst und Kulturgeschichte, Du Mont Buchverlag, Köln.

Der skriver han at «... hun sprang inn i flammene ved en høyere tilskyndelse».

De nedskrevne legendene om Sankta Apollonia fikk etter hvert både fantasifull og tidstypisk tildiktning. Hun ble tillagt kongelig nedstamning, stor rikdom og en skjønnhet som overgikk Nilens nymfer. Lidelsene ble også utbrodert. I en beretning heter det at hun ble lagt på en benk mens huden ble trukket av kroppen slik at biter av kjøttet fulgte med, før tennene ble slått ut. Denne litteraturen ble på sitt mest ekstreme en slags underholdningslitteratur med både sex og kriminalitet som tematiske ingredienser. Antagelig ikke så annerledes enn vår tids tekster i riktig genre – eller filmer for den saks skyld.

Legendeversjonene fra Breviarieret i Utrecht (1508) forklarer kanskje bedre enn Eusebius' realistiske gjengivelse av hendelsesforløpet hvorfor Sankta Apollonia ble de tannverkplagedes venn. Det fortelles at da hennes

Tannlege og kunsthistoriker Astrid Fredlund ga ut boken «Sankta Apollonia – helgen og nødhjelper. Omkring nordiske middelalderbilder» i 1997.

tenner var slått ut, ba hun om at alle som led av tannpine skulle få lindring ved å påkalle hennes navn. Deretter skal det ha kommet en røst fra himmelen som sa «O Kristi brud, Gud har bønnhørt deg». Her er vi altså vitne til en guddommelig autorisasjon, et vandretema som gjenfinnes i mange legender.

Bildene

Kunsthistoriens Apollonia, definert som kirkens bilder av helgenen, tilhører middelalderen, og i katolske land også århundrene etter middelalderen. I Norden må vi dermed mer enn 450 år tilbake for å komme til bildenes samtid. De nordiske bildene ble nærmere bestemt til i perioden mellom 1370 og 1537.

Boken som Apollonia holder på mange bilder, er et generelt attributt som hentyder til bekjennelse av troen. En kuriositet ved Apollonias andre attributt, er at tannen, som oftest en molar, holdes i tangen i motsatt ret-

Mange tannleger har sikret seg denne vakre litografien som kunstneren Per Ung laget i forbindelse med NTFs etthundreårsjubileum i 1984.

ning i forhold til hvordan tangen griper om tannen ved uttrekking, idet branchene griper om roten. Det ser dermed ut til at det er det billedlig naturlige som har fått forrang fremfor det naturalistisk riktige.

De siste 100 år har Apollonia vært tannlegenes symbol, men i tannlege-emblemene er tannen ofte riktig plassert, selv om de er laget etter middelalderiske forbilder.

Emblembruken i dag kan fortone seg som en ren konvensjon, og Apolloniafiguren kan trolig oppfattes mest som en dekorativ tradisjon, skriver Astrid Fredlund, og fortsetter: Likevel tror jeg at bildet i emblemet på umerkelig vis fungerer som et bindeledd til kjent og ukjent historie. Sankta Apollonia hvelver en slags himmel over et

fagområde som kan synes smalt, spesialisert og teknologisk. Hun knytter odontologien til menneskers problemer, følelser og tro – til menneskers kultur i videste forstand.

Ellen Beate Dyvi

Redaksjonen tar gjerne
imot bidrag og tips.
tidende@tannlegetidende.no